

Az új Polgári Törvénykönyvről

Jogállamban, sőt esetenként jogilag túlszabályozott államban élve már nagyon nehéz elképzelni, hogy milyen sokáig nem létezett magyar Polgári Törvénykönyv. Az első gyűjteményes kézikönyv a Magyar magánjog volt, Fodor Ármin kúriai tanács elnök szerkesztésében. Ez 1899-1905 jelent meg. 1928-ra készült el a Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének törvény javaslata, ami azonban nem vált törvény javaslatból törvénnyé. Ennek ellenére a bírói gyakorlat több rendelkezését szokásjogként alkalmazta.

Első kódexünk az immár régi Ptk.-ként emlegetendő 1959. évi IV. törvény lett. Ez a törvénykönyv teljes mértékben megfelelt a korabeli egyszerű társadalmi és gazdasági viszonyoknak, jogi környezetnek. Az eltelt évtizedek változásai azonban számtalan módosítást indokoltak, ami egyben indokoltá tette a teljes szabályozás átfogó reformját. Ezen reform módszertani kiinduló pontja azonban – ahogy ezt a törvény Általános indokolása tartalmazza – az volt, hogy „a létező, az élő jogból indul ki, és mértéktartóan csak ott és annyiban kíván változtatni, ahol és amennyiben ez a gazdasági és társadalmi viszonyok mai követelményei szerint szükségesnek mutatkozik...Kétség esetén a törvény tudatosan a létező jogot választja és újító alternatív megoldásokat sem fogad el akkor, ha azok a jogrendszerben bizonytalanságot okoznának...Azokban a kérdésekben hoz újításokat, amelyekre árnyaltabb dogmatikai szemlélettel helyesebb válaszok adhatók.”

Az új Polgári Törvénykönyv, a 2013. évi V. törvény nyolc könyvre tagolódik, ezek a könyvek a következők:

1. könyv: Bevezető rendelkezések
2. könyv: Az ember, mint jogalany
3. könyv: Jogi személyek
4. könyv: Családjog
5. könyv: Dologi jog
6. könyv: Kötelmi jog
7. könyv: Öröklési jog
8. könyv: Záró rendelkezések

Az egyes könyveken belül további szerkezeti egységek találhatóak. A szakaszok száma pedig könyvenként újra kezdődik. Így például az a szabály, hogy a tulajdonost megilleti a birtoklás joga és a birtokvédelem az Ötödik könyv 21. §-ban található. Ennek jelölése úgy történik, hogy a könyv száma után kettős pontot helyezünk el, ezt követi a szakasz számának megjelölése (5:21. §).

Az Első könyv a törvény célját, szabályozási területeit és alapelveit határozza meg. Az alapelvek száma az 1959-es Ptk.-hoz képest csökkent. Ezek a jóhiszeműség és a tisztesség elve, az elvárható magatartás elve (a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható), a joggal való visszaélés tilalma és az értelmezési alapelv, miszerint a Ptk. rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével, illetve a polgári jogi viszonyokra vonatkozó jogszabályokat e törvénnyel összhangban kell értelmezni. Látható tehát, hogy ez utóbbi alapelv nem a törvény értelmezésének módszerét kínálja, hanem szerepe az, hogy az egyes szabályok alkalmazása ne fordulhasson szembe a Ptk. egész céljával. Ekként ez az alapelv a bírói mérlegelésnek is határt szab.

A Második könyv témája az ember, mint jogalany. E könyv szabályozási köréből kiemelendő a nagykorúak cselekvő képességének korlátozására vonatkozó rész – köznapi, de ismertebb elnevezéssel a gondnokság alá helyezés kérdése. Ez több, alapjaiban új szabályozást tartalmaz. Az újra szabályozást egyrészt a nemzetközi jogi normákban megfogalmazott emberi jogi követelmények indokolták. Ezek lényege, hogy a mentálisan fogyatékos személy csak a feltétlenül

indokolt módon és mértékben legyen korlátozva jognyilatkozatai megtételében. Ettől függetlenül is problémát jelentett azonban a gyakorlatban a régi szabályozás merevsége. A gondnokság intézményének alkalmazása alig tudta lehetővé tenni az egyéniesítést, azt hogy a korlátozás alkalmazkodjon a szóban forgó személy egyedi állapotához, körülményeihez.

A jelenlegi szabályozás szerint a cselekvőképesség korlátozását megelőzően – ha ezzel a belátási képességében korlátozott személy jogainak védelme kellően biztosított lehet – a támogatott döntéshozatal intézményét kell választani, illetve, ha van ilyen, az előzetes jognyilatkozat hatályba lépéséről kell rendelkezni. A támogatott döntéshozatal akkor alkalmazható, ha a belátási képesség kisebb mértékű csökkenése miatt egyes döntések meghozatalában valakinek segítségre van szükség, ugyanakkor nem indokolt a cselekvőképességének semmilyen fokú korlátozása. Lényege, hogy megfelelő segítő személy tanácsának figyelembe vétele esetén az egyén képes önállóan dönteni. Szükség ugyanakkor, hogy legyen a fogyatékos személynek olyan hozzátartozója vagy barátja, jó ismerőse, aki képes és hajlandó őt támogatni, akinek tanácsára hallgat, tanácsait elfogadja. A támogatott döntéshozatal a cselekvőképességet nem érinti, a személy jognyilatkozatai önállóan is érvényesek. A támogatott döntéshozatal elrendeléséről nem a bíróság, hanem elsősorban a gyámhivatal határoz. Gondnokság alá helyezési perben azonban a bíróságnak is lehetősége van a támogatott döntéshozatal elrendelésére. A támogatót ebben az esetben is a gyámhivatal rendeli ki. Ha azonban az érintett személy a gyámhivatal előtt úgy nyilatkozik, hogy nem kéri támogató kirendelését, akkor a gyámhatóság támogatót a bírósági döntés ellenére sem rendelhet ki.

A már említett előzetes jognyilatkozatot a nagykorú, cselekvőképes személy tehet arra az esetre, ha belátási képessége a jövőben csökkenne. Ez hasonló ahhoz, ahogyan már jövőbeli gyógykezelésünk, szerveink felhasználása vonatkozásában jognyilatkozatot tehetünk. Ilyen előzetes nyilatkozatot gyámhatóság előtt, közokiratban vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratban lehet tenni és az bejegyzésre kerül az országos nyilvántartásba. Az előzetes jognyilatkozatban arról lehet nyilatkozni, hogy szükség esetén a jövőben ki legyen a gondnokunk vagy ki ne legyen, illetve a gondnok egyes ügyeinkben miként járjon el. A gyámhatóság a gondnok kirendelése során ezek figyelembe vételével köteles eljárni. Tájékozódnia kell tehát az országos nyilvántartásból, hogy az érintett személyek van-e ilyen nyilatkozata. Ez a jognyilatkozat bármikor visszavonható vagy módosítható.

Amennyiben mégis sor kerül a cselekvőképesség részleges korlátozására, abban az esetben a bíróságnak személyre szabottan kell döntenie azokról az ügycsoportokról, amelyek vonatkozásában a cselekvőképesség korlátozásra kerül. Ezeket az ügycsoportokat a Ptk. még példalozó jelleggel sem sorolja fel. Ennek ellenére várható, hogy a korábbi ügycsoportok megjelennek a gyakorlatban (pl. vagyonnal kapcsolatos rendelkezési jog, tartózkodási hely meghatározása, stb.). A cselekvőképesség kizárásának lehetősége nem szűnik meg, de feltételei szigorodnak és elnevezése is változik a cselekvőképesség teljes korlátozására. Erre csak akkor kerülhet sor, ha az ügycsoportok szerinti korlátozás nem elégséges. A cselekvőképesség részleges vagy akár teljes korlátozása esetén minden esetben sor kerül a gondnokság alá helyezés időszakonkénti felülvizsgálatára, amit legkésőbb 10 évente kell megtenni.

Ugyancsak a Második könyv foglalkozik a személyiségi jogokkal, ezen belül azok védelmével. A személyiségi jogok védelmének köréből kiemelendő az úgynevezett sérelem díj, aminek közvetlen előzménye a magyar polgári jogban a nem vagyoni kártérítés volt, azonban a két jogintézmény nem teljesen azonos. A nem vagyoni kár a károsultat ért nem vagyoni hátrányok (pl. hozzátartozó balesetben történt elvesztése, műtéti hiba miatt bekövetkezett bénulás, megrágalmazás következtében kialakult kedvezőtlen értékítélet) leküzdését szolgálta azáltal, hogy ezen hátrányokat kártérítés szolgáltatásával kívánta ellentételezni. A nem vagyoni kár tehát mindenképpen feltételezett valamilyen hátrányt. A sérelem díj esetében ez nem áll fenn, a sérelem díj a személyiségi jog megsértése esetén hátrány bizonyítása, sőt egyáltalán hátrány bekövetkezte nélkül

is követelhető. Ez tehát ebből a szempontból egyfajta elégtételnek tekintendő, alapja pusztán a sérelem megtörténte. A sérelem díj mértéke nyilvánvalóan ahhoz lesz igazítandó, hogy milyen tartós volt a jogsértés, mennyire volt felróható a jogsértő magatartás, milyen hatással járt a jogsértés. Mindezek részletes kidolgozása a bírói gyakorlatra vár.

A Harmadik könyv témája a jogi személy. A Ptk. a gazdasági társaságok jogát beemeli a kódexbe, szemben a korábbi megoldással, ahol ez külön törvényben (2006. évi IV. törvény) nyert szabályozást. Ez a könyv jóval terjedelmesebb az emberről, mint jogalanyról szóló Második könyvnél és nemcsak a gazdasági társaságok joganyagát, hanem az egyesületekre, a szövetkezetekre, egyesülésekre, alapítványokra vonatkozó rendelkezéseket is tartalmazza, amelyek jogi személyek ugyan, de nem gazdasági társaságok. Ennek a megoldásnak voltak – vannak – ellenzői, akik legfőbb érve az, hogy a gazdasági változások gyakori szabályozásbeli változtatást fognak indokolni, ami szemben áll a magánjogi kódex stabilitásának kívánalmával. Nem elegáns a Ptk.-t állandóan módosítani. Az egységes megoldás mellett érvelők ezzel szemben arra hivatkoznak, hogy a modern Polgári Törvénykönyvnek a civil jog minden területét, így a társasági jog teljes anyagát is tartalmaznia kell. A polgári jogviszonyok ezen alanyaira vonatkozó szabályozás nélkül hiányos lenne a Ptk.

A Harmadik könyv első része a jogi személyek általános szabályait tartalmazza. Ezek a szabályok több jogi személy típusra vonatkozó azonos szabályokat tartalmaznak, tehát nem kerülnek megismétlésre az egyes típusokra vonatkozó szabályoknál. Az általános szabályokat követik az egyesületekre, a gazdasági társaságokra, szövetkezetekre, egyesülésekre és alapítványokra vonatkozó szabályok. A gazdasági társaságok szabályain belül úgyszintén találhatóak ezekre vonatkozó közös szabályok, illetve a közkereseti társaság, Bt., Kft., Rt. részletes szabályai.

Legalapvetőbb újítás – mivel a Ptk. alapvető szabályozási elve a magán autonómia szem előtt tartása – az, hogy a jogi személyek szabályozása általánosan megengedő (diszpozitívva vált). Ez azt jelenti, hogy fő szabályként minden jogi személy esetében a tagok a létesítő okiratban eltérhetnek a Ptk. jogi személyekre vonatkozó rendelkezéseitől a tagok egymás közötti, továbbá a tagok és a jogi személy közötti jogviszony szabályozása, sőt a jogi személy szervezeti és működési szabályai tekintetében. Az eltérés csak akkor nem lehetséges, ha ezt a Ptk. tiltja, az a hitelezők, munkavállalók, kisebbség jogait nyilvánvalóan sérti, illetve a törvényességi felügyelet érvényesülését akadályozza. Ezzel a Ptk. a kódex szabályaitól legszabadabb eltérést biztosító törvénykönyvek egyikévé vált. Ez a megoldás egyes szakemberek, köztük Sárközy Tamás szerint problémákat fog felvetni. Példaként megemlítendő a Ptk.-nak azon szabálya, miszerint a társaság legfőbb szerve legalább 3/4-es szótöbbséggel hozhat döntést. Kérdés, hogy lehet-e ezt csökkenteni akár 1/10-re, ez a Ptk. szabályozásától való megengedhető eltérésnek tekinthető-e vagy nyilvánvalóan sérti a kisebbség jogait. Sárközy Tamás szerint az ilyen és hasonló kérdések felvetődése jogbizonytalanságot eredményez. Minderre azonban a választ a gyakorlat fogja megadni.

A Negyedik könyv beépíti a Ptk.-ba a családjog anyagát, amit eddig az 1952. évi IV. törvény szabályozott. Ez azonban nem jelenti azt, hogy megszűnne a családjog viszonylagos önállósága. A polgári jog egyik fő szabályozási módszere, a mellérendeltség és egyjogúság ezen szabályok között csak részben érvényesül. Külön elvként került kimondásra a családjogi könyvben a családi és egyéni érdekek összhangjának elve, a házastársak egyenjogúságának elve, a méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve. Gyengébb fél itt elsősorban a gyermek, de lehet bármely koránál, egészségi állapotánál fogva kiszolgáltatott helyzetben lévő fél is. Ez az elv az ilyen személyek helyzetének figyelembe vételét jelenti.

Házasság változatlanul csak egy férfi és egy nő között jöhet létre. Emlékeztet, hogy az alkotmánybíróság 14/1995(III.13.)AB határozatában az azonos neműek házasságkötésének lehetővé

tételére irányuló indítványt elutasította. Az azonos neműek 2009. óta bejegyzett élettársi kapcsolatot létesíthetnek. A házasság létrejöttében a Negyedik könyv csak kisebb változásokat tartalmaz a Csjt.-hez képest. Ugyancsak változatlan az is, hogy a házasság felbontására akkor kerülhet sor, ha az teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott. Ezen objektív helyzet fennállta teszi tehát változatlanul lehetővé a házasság felbontását. Nem került megszüntetésre a megegyezésen alapuló bontás lehetősége sem, ez már önálló bontóokként kap szerepet, szemben azzal, hogy a Csjt.-ben a megromlás bizonyítékául szolgált. Változás, hogy a megegyezés körében nincs már szükség a közös vagyon megosztásáról való megállapodásra. Az ingatlan vagyronról a korábbi szabályozás szerint sem kellett megegyezni, de az eltelt években a vagyoni viszonyok összetettebbekké váltak, a házaspárok vagyonához gyakran tartóznak különféle üzletrészek, vagyoni értékű jogok is. Az ezekről való gyors, sokszor átgondolatlan döntés ugyan lehetővé tette a kötelék mielőbbi felbontását, de előidézőjévé vált az utólagos jogvitáknak. Ezért a Családjogi könyv a vagyonban való megegyezést már semmilyen vagyontárgy vonatkozásában nem követeli meg. Természetesen annak változatlanul nincs akadálya, hogy a felek mégis egyezséget kössenek a bíróság előtt közös vagyonuk megosztásáról. Változatlanul meg kell egyezniük a feleknek a szülői felügyelet gyakorlásáról – korábbi elnevezés szerint a gyermek elhelyezéséről –, a gyermek tartásáról és a szülő-gyermek közötti kapcsolattartásról. Ha azonban a felek közös szülői felügyeletről állapodnak meg, elegendő a gyermek lakóhelyéről és tartásáról való megállapodás.

Érdemes még néhány szót szólni a közös szülői felügyeletről, ami szintén nem újdonság, de szabályozása a korábbinál részletesebb. A közös szülői felügyelet fő szabályként akkor is megilleti a feleket, ha már nem élnek együtt. Nem meglepő, hogy erre csak a szülők közös döntése alapján kerülhet sor, hiszen a közös szülői felügyelet nagyfokú együttműködést igényel. Felmerül természetesen a kérdés, hogy ha a szülők nem tudtak együtt működni a házasság keretein belül, milyen módon fogják ezt azon kívül megvalósítani. Minden esetre közös szülői felügyelet esetén a gyermek nem kerül elhelyezésre, ez is arra utal, hogy mindkét szülő azonos mértékben vehet részt az ő gondozásában, nevelésében. Ha a közös szülői felügyelet gyakorlása körében a szülők között vita támad, úgy abban a gyámhatóság dönt.

Nem szorosan a Ptk.-hoz kapcsolódó téma, de meg kell jegyezni, hogy 2012. óta családjogi kérdésekben, így a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése kérdésében is lehetőség van bírósági közvetítés (közismertebb nevén mediáció) igénybevételére. Szülői felügyeleti vitában erre a bíróság kötelezheti is a feleket.

A házassági vagyonjog szabályozásán belül a vagyoni viszonyok szerződésben történő rendezése került előtérbe. Szerződés hiányában, vagy ha az másként nem rendelkezik, a házaspárok között a házassági életközösség idejére házastársi vagyonközösség jön létre. Ennek szabályai között alapvető változás nem található, de eltérő szabályokat állapít meg a törvény az üzleti célú vagyon körében. Ez részben az üzlettel nem foglalkozó másik házastárs védelmét, részben pedig a hitelezők védelmét szolgálja. Érdemes még szólni a vagyonjogi szerződésről, ami egyébként szintén nem volt ismeretlen a Csjt. szabályai között sem. Ennek ellenére viszonylag kevesen kötöttek ilyen szerződést. A szerződés tartalma igen változatos lehet, két legfőbb újdonság a közszerzeményi rendszer és a vagyon elkülönítési rendszer lehetőségének bevezetése. Az előbbi azt jelenti, hogy a házastársak életközösségük alatt önállóan szereznek vagyont, saját jogügyleteik útján külön vagyonhoz jutnak. Az életközösség megszűnése után azonban bármelyik házaspár követelheti a másiktól a vagyon szaporulat arányos megosztását. A vagyon elkülönítési rendszer a jövőre nézve is kizárja a másik vagyonra vonatkozó igényt. A felek vagyon szerzése a másokra egyáltalán nem hat ki a jövőben sem.

Feltétlenül szót kell ejteni az élettársi tartás vadonatúj intézményéről. Ennek egyik feltétele az, hogy az élettársi kapcsolat legalább 1 évig fennálljon és abból gyermek szülessen. Másik feltétele, hogy a volt élettárs önhibáján kívül nem képes magát eltartani. Ilyen szabályt a Csjt. nem tartalmazott.

Ugyancsak nem szabályozta a Csjt. a volt élettársak lakáshasználatának kérdését. Ennek rendezése során a bíróság a házastársakra vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazásával dönt, figyelembe veszi a közös kiskorú gyermek megfelelő lakáshoz fűződő jogát is. Fontos megjegyezni, hogy ezekkel a szabályokkal nem merülnek ki az élettársi kapcsolat Ptk.-beli szabályai. Mivel a Ptk. az élettársi kapcsolatot elsősorban szerződésnek tekinti, további – tulajdonképpen elsődleges – szabályai a Hatodik könyvben találhatóak. A Harmadik könyvbe azok a szabályok kerültek, amelyeknek családjogi - és nem tisztán vagyoni – vonatkozásai vannak.

A Családjogi könyv köréből végezetül a gyermek tartásról érdemes szólni. Ebben a vonatkozásban is elsődlegesség illeti a szülők megállapodását. Annak hiányában a gyermektartásdíjról a bíróság határoz. A gyermektartásdíj mértékét változatlanul a gyermek szükségletei, mindkét szülő jövedelmi és vagyoni viszonyai, az általuk saját háztartásukban eltartott más gyermekek, illetve a gyermek saját jövedelme határozza meg. Új szempont viszont a kapott szociális támogatások figyelembe vétele. A Csjt. elsősorban %-ban tette lehetővé a gyermektartásdíj megállapítását, noha nem zárta ki annak határozott összegben való megállapítását sem. A %-os megállapítás gyakran vezetett problémákhoz, megnehezítette nemcsak a bírói döntéshozatalt, de a felek elszámolását is. A gyakorlatban pedig igen sokszor fordult elő, hogy a kötelezett ténylegesen nem jövedelmének meghatározott %-át fizette gyermektartásdíjként, hanem csupán az ún. alapösszeget, amit a %-os marasztalás mellett mintegy legkisebb havi gyermektartásdíjként meg kellett állapítani. Ezt a problémát a jelenlegi szabályozás kiküszöböli azzal, hogy a gyermektartásdíjat határozott összegben rendeli megállapítani. Ne tévesszen meg senkit, hogy a jogszabály szövege szerint a tartásdíj összegét a kötelezett átlagos jövedelmének 15-25%-ában kell megállapítani. Ez nem azt jelenti, hogy %-ban kell meghatározni a gyermektartásdíjat, hanem ki kell számolni a jövedelem 15, illetve 25%-át és a tartásdíjat ezen két összeg között lehet meghatározni. A tartásdíj értékállóságának biztosítása érdekében a bíróság dönthet annak indexálásáról. Végül meg kell emlékezni a továbbtanuló nagykorú gyermekek vonatkozásban arról az új rendelkezésről, hogy a szülői a 25. életévét betöltött továbbtanuló gyermekének tartására rendkívül indokolt esetben kötelezhető. Ez a korhatár összhangban áll a gyermekvédelmi juttatások felső határával.

Az 1959-es Ptk. a tulajdost az 1945. évet megelőző törvénytervezetekre és a bírói gyakorlatra építetten kodifikálta. Azok a szabályokat, amelyek a szocialista tulajdoni szemlélet következményeként kerültek beépítésre, időközben már hatályon kívül helyezték. Ebből következően a Ptk. Ötödik könyvét illetően alapvető reformok nem voltak indokoltak.

Változatlan alapelve a Dologi jogi könyvnek a tulajdonjog absztrakt felfogása. Ez azt jelenti, hogy a tulajdonjog részjogosítványai (birtoklás, használat, hasznok szedése, stb.) oszthatatlan. Ha többen tulajdonosai egy dolognak, akkor a részjogosítványok nem úgy oszlanak meg köztük, hogy egyiké az egyik, másiké a másik részjogosítvány, hanem azok mindegyike azonos módon, azonos tartalommal illeti meg a tulajdonostársakat a dolog egészén. Ezt nevezzük közös tulajdonnak. Másrészről azonban a tulajdonost nem feltétlenül illeti meg egyidejűleg valamennyi részjogosítvány. Így pl. ha a dolgot bérbe adta, akkor azt a bérlet időtartama alatt nem jogosult birtokolni.

Nem változott a dologi jogok zártkörűségének és tartalmi kötöttségének elve sem. Ez teszi átláthatóvá a dologi jogi jogviszonyokat. A dologi jogok körét és tartalmát tehát a Ptk. határozza meg. Amit a Ptk. nem szabályoz, olyan dologi jog nincs, illetve nincs olyan tartalma sem a dologi jogoknak. Az 1959-es Ptk.-ban szabályozott dologi jogok köre nem bővült, de tartalmilag némileg módosításra kerültek.

Ezen módosítások közé tartozik az, hogy a Ptk. nem csak a dolog átruházása vagy megterhelése alkalmával teszi lehetővé elidegenítési és terhelési tilalom kikötését, hanem ezen kívül is bármikor.

A haszon élvezeti jog esetében pedig szabályozásra került a jogi személyek haszonélvezetének végső ideje. Ez 50 év. Ha a jogi személy 50 éven belül jogutód nélkül megszűnik, akkor a használati jog is megszűnik. Ez hasonló ahhoz, hogy a természetes személy (ember) halála esetén is megszűnik az őt megillető haszonélvezeti jog, mivel ez a jog nem örökölheto. Ugyanakkor ha 50 éven belül a jogi személy jogutódlással szűnik meg, akkor a haszonélvezeti jog átszall a jogutódra és csak az 50. év végén szűnik meg.

Kérdésként merült fel a kodifikáció során az, hogy a tulajdonjog tárgyainak bővítése indokolt-e. A tulajdonjog tárgyai azonban változatlanul a fizikai dolgok, a pénz, az értékpapír és a dolog módjára hasznosítható természeti erők maradtak. Nem vált a Ptk. rendszerében „dologgá” a vállalat, mint egész, hiszen ennek szabályozása a társasági jog kerete között megoldható. Nem vált „dologgá” a bankszámla pénz sem, mivel ez a bankkal szembeni követelésként is megfelelő módon kezelhető. A tulajdonjog tárgyai nem bővültek, hanem csökkentek: nem dolog az állat. Ez a szabály részben az erkölcsi felfogás változására, részben az állatok védelméről szóló törvénnyel való harmonizációra utal.

A dolgok változatlanul ingók és ingatlanok lehetnek. Újdonság azonban az ingatlan kiterjedésének meghatározása. E szerint az ingatlanon fennálló tulajdonjog a föld felett és a föld alatt az ingatlan hasznosításának határáig terjed. A jövőben sem tekinthetjük tehát úgy, hogy az ingatlanunk feletti légi fergalom a mi tulajdonunkat használja.

A tulajdon átruházás továbbra is az ún. tradíciós rendszerben zajlik. Ez azt jelenti, hogy a tulajdon átruházáshoz az erre irányuló szerződés önmagában nem elegendő. Kell ahhoz még ingóságok esetében a dolog átadása, ingatlan esetében pedig az ingatlan nyilvántartási bejegyzés. Ehhez kapcsolódóan kell szót ejteni arról, hogy az ingatlan nyilvántartás szabályai is integrálásra kerültek a Ptk. Ötödik könyvében. Tartalmi változás azonban a korábbi szabályokhoz képest alig van. Ezen kevés változás közül megemlítendő, hogy a közhitelesség elve kiterjesztésre került az ingatlan nyilvántartásban feljegyzett tényekre is. A közhitelesség azt jelenti, hogy ha valamely jogot az ingatlan nyilvántartásba bejegyezték vagy oda valamely tény feljegyezték, senki nem hivatkozhat arra, hogy azok fennállásáról nem tudott.

Újdonság az is, hogy a Dologi jogi könyvben került elhelyezésre a zálogjog intézménye. Korábban ez a szerződések között nyert szabályozást. Változott a szabályozás módja is. Nem az egyes zálogfajták szerint, hanem a zálogjog létszakaszaira vetítve történik a szabályozás. A szabályok a zálogjog létrejöttére, érvényesítésére és megszűnésére nézve kerültek csoportosításra.

Az elmúlt években gyakorlattá vált a szerződések akként biztosítani, hogy a biztosíték tárgya a hitelező tulajdonába került. Ha a hitelező követelését az adós teljesítette, akkor a hitelező köteles volt a biztosíték tárgyát az adósra ruházni. Ellenkező esetben a biztosíték tárgya a hitelezőé maradt. Ezt az ún. fiduciális biztosítékot a Ptk. tiltja, kivéve a tilalom alól a tulajdonjog fenntartásával történő eladást, a pénzügyi lízinget és a faktoringot.

A zálogjog csak követelés biztosítékául alapítható és csak azzal együtt lehet átruházni. Ezen járulékos jelleg alól kivétel, ha a zálogjogosult maga is adóssá válik. Ekkor az őt megillető zálogjogot saját hitelezőjére ruházhatja a követelés átruházása nélkül. A korábbi szabályozásban vagyont terhelő zálogjognak nevezett intézmény megszűnik. Ennek oka, hogy lehetővé válik a zálogtárgyak körülírással való meghatározása. Minden ami a körülírásnak megfelel és a zálog kötelezett tulajdonában áll, az zálogtárggyá válik. A korábbi zálogjogi nyilvántartást felváltja a hitel biztosítéki nyilvántartás. Ez tartalmazni fogja az ingó jelzálogjogot, a követelésen alapított zálogjogot, a pénzügyi lízinget és a faktoringot is. A nyilvántartási rendszer a zálogkötelezett személyek szerint tartalmazza ezen jogokat, azt bárki az interneten ingyen megtekintheti. A nyilvántartás azonban nem közhiteles, annak tartalmát semmilyen hatóság nem ellenőrzi.

A Hatodik könyv témája a kötelmi jog. Ennek megfelelően elsőként a kötelmek közös szabályait tartalmazza. A kötelem a jogszabály megfogalmazása szerint nem más, mint kötelezettség a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás teljesítésének követelésére. Erről elsőként a szerződés juthat az eszünkbe, mint kötelem keletkeztető tényállás, de kötelmet keletkeztet a szerződésen kívüli károkozás, a megbízás nélküli ügyvitel vagy akár a közérdekű célra történő kötelezettség vállalás is. A kötelmek szabályozása megengedő (diszpozitív) jellegű, vagyis – ahogyan a jogi személyekre vonatkozó szabályozásnál megismertük – a felek saját viszonyaikat a törvény szabályaitól eltérően határozhatják meg. Ez már az 1959.-es Ptk.-ban is megfogalmazásra került, de csupán a szerződések vonatkozásában.

A közös szabályok közül terjedelmi okokból csak kettőt kívánok kiemelni. Újdonság a jognyilatkozat alakiséga, ezen belül az írásbeli forma szabályozásánál, hogy rendelkezés történt a nem hagyományos módon való írásba foglalásról. Ezt az utóbbi évtizedekben széleskörűen elterjedt számítástechnikai és kommunikációs eszközök használata indokolja. Szükségtelen ezeket a formákat kizárni, elutasítani azt, hogy a személyek ezen eszközök segítségével tegyék meg jognyilatkozataikat. Biztosítani kell azonban, hogy a jognyilatkozatok ezen az úton is a hagyományos írásba foglalással legyenek egyenértékűek, így biztosítani kell a nyilatkozat tartalmának változatlan visszaidézhetőségét, a nyilatkozó személyének és a nyilatkozat tétel időpontjának megállapíthatóságát. Figyelmébe ajánlom mindenkinek, hogy a közönségesen alkalmazott e-mail (elektronikus levelezés) ezeket a követelményeket nem elégíti ki, a levél küldőjének személye kétséget kizáróan ebben az esetben nem azonosítható. Megfelel ugyanakkor a követelményeknek az elektronikus aláírással és időbélyegzővel ellátott elektronikus okirat.

A másik közérdeklődésre számot tartó rendelkezés a közös szabályok között a kamatra vonatkozó szabályozás. A kamat mértékében változtatás nem történt, az megegyezik a jegybanki alapkamattal, ha a pénztartozás forintban meghatározott. Idegen pénznemben meghatározott tartozás esetén a kamat mértéke az adott pénznemet kibocsátó jegybank alapkamatával egyezik meg. Ugyanez a mértéke a késedelmi kamatnak is. Hangsúlyozni kell, hogy a felek megállapodásukkal ezen kamat mértékektől eltérhetnek.

A Hatodik könyv következő nagy egysége a szerződések általános szabályait tartalmazza. Ezek az általános szabályok tehát nem vonatkoznak az egyéb kötelmekre. Ezek közül a szerződések érvénytelenségének jogkövetkezményeire vonatkozó dogmatikai változást érdemes kiemelni. A korábbi kódex az érvénytelenség alapvető következményének az eredeti állapot helyreállítását tekintette, mivel az érvénytelen szerződés tulajdonváltást nem eredményezhetett. Jelenleg az elsődleges jogkövetkezmény a szerződés érvényessé nyilvánítása, ha erre az érvénytelenség okának kiküszöbölésére vagy az ok idő közbeni megszűnése miatt lehetőség van. Másik lehetséges következmény az eredeti állapot természetben történő helyreállítása, feltéve hogy olyan szolgáltatásról van szó, ami esetében ez lehetséges. Végző soron pedig az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás pénzbeli megtérítésére kerülhet sor. Ez megakadályozza, hogy bármelyik fél az érvénytelen szerződés következtében jogalap nélkül gazdagodjon.

A Hatodik könyv harmadik része az egyes szerződésekkel foglalkozik. A szerződéseket típusokba sorolja. Ezek a szerződés típusok, nevesített szerződések azonban csupán mintákat kínálnak a felek számára. A szerződéskötési szabadság eddig is létező és ismert alapelvből következik, hogy a felek maguk választhatják meg, hogy milyen tartalmú szerződést kívánnak kötni. A Ptk.-ban felsorolt szerződés típusok a tulajdon átruházó szerződések (adásvétel, csere, ajándékozás), a vállalkozási típusú szerződések (vállalkozás, fuvarozás), a megbízási típusú szerződések (megbízás, bizomány, közvetítői szerződés, szállítmányozási szerződés, bizalmi vagyongazdálkodási szerződés), a használati szerződések (bérlet, haszonbérlet, haszonkölcsön), a letéti szerződések (letéti, gyűjtő, rendhagyó letéti és szállodai letéti szerződés), forgalmazási és jogbérleti szerződés, hitel és számlaszerződések

(hitel, kölcsön, betét, folyószámla szerződés, fizetési számlaszerződés, fizetési megbízási szerződés, faktoring szerződés, pénzügyi lízing szerződés), biztosítéki szerződések (kezesség, garancia), biztosítási szerződések, tartási és életjáradéki szerződések, polgári jogi társasági szerződés, élettársi kapcsolat.

A felsorolt szerződés típusok közül kiemelést érdemel részben szabályozásának egyes újdonságai, részben elterjedtsége miatt az élettársi kapcsolat. Az 1959-es Ptk. szabályai szerint az élettársak az együttélés ideje alatt a szerzésben való közreműködésük arányában szereztek közös vagyont. A Ptk. ezt a megoldást nem tartja fent, hanem a már ismertetett közszerzeményi rendszerhez hasonló megoldást vezet be. Abból indul ki tehát, hogy az élettársi kapcsolatban élők együttélésük alatt is önállóan szereznek vagyont, egymás tartozásaiért nem felelnek. Lehetőségük van azonban az élettársaknak is arra, hogy vagyoni viszonyaikat a házassági vagyoni szerződés mintájára élettársi vagyoni szerződéssel rendezzék. Ennek érvényességi kelleke, hogy azt közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalják. A törvényes vagyoni rendszer, az önálló szerzés tehát csak akkor vonatkozik az élettársak vagyoni viszonyaira, ha ettől szerződéssel nem tértek el.

Az élettársi kapcsolat megszűnése után mindegyik élettárs követelheti a másiktól az élettársi kapcsolat fennállása alatt szerzett vagyonszaporulat megosztását. Erre – vagyoni szerződés hiányában - a szerzésben való közreműködése arányában tarthat igényt. Ennyiben tehát a korábbi szabályozás megjelenik a Ptk.-ban, azzal együtt, hogy a háztartásban való munkavégzés, a gyermeknevelés is változatlanul a szerzésben való közreműködésnek számít.

A 2007. évi CLXXXIV. törvény vezette be a bejegyzett élettársi kapcsolatot, ami nem az élettársi kapcsolat egyik fajtája, hanem önálló státuszt eredményez. Ennek szabályait a Ptk. nem tartalmazza. A bejegyzett élettársakról szóló törvény alapján azonban, ennek eltérő rendelkezése hiányában a bejegyzett élettársakra a házasságra vonatkozó szabályokat – és nem a szerződéses viszonyok tekintendő élettársi kapcsolat szabályait – kell alkalmazni.

Szintén a Hatodik könyvben találhatóak a szerződésen kívüli kár okozásra vonatkozó szabályok. A felelősség alapvető szabálya változatlan, vagyis aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles annak megtérítésére. Ezen felelősség alól azzal mentheti ki magát, ha bizonyítja, hogy úgy járt el ahogy az adott helyzetben általában elvárható, vagyis felróhatóság nem terheli. A felelősség megállapításának alapja a károkozás, ki kell tehát szűrni egy káresemény okai közül a jogi felelősség megállapítása körében értékelendő okokat. Ez gyakran nem egyszerű feladat. Emiatt került a Ptk.-ba újdonságként az előre láthatósági mérce. A károkozó nem felel azokért a károkért, amelyeket nem látott előre és nem is kellett előre látnia. Ez a megoldás a Magyar Polgári Törvénykönyvben újdonság, azonban az angolszász jogrendszerekben általánosan bevált zsinór mérték.

A károsult változatlanul teljes kárának megtérítését igényelheti. A teljes kár alatt értendő a károsult vagyonában bekövetkezett csökkenés, a károkozás miatt elmaradt haszon, valamint a károkozás következtében felmerült költségek. Fontos megjegyezni, hogy a kártérítési felelősség csupán a vagyoni, materiális károkra terjed ki. Ahogyan ez már említésre került, a nem vagyoni kártérítés intézménye megszűnt.

A kártérítés módja tekintetében a korábbi fő szabály szintén megváltozott. Eddig elsődlegesen az eredeti állapot helyreállítása volt a kártérítésre kötelezett károkozó kötelezettsége, bár a gyakorlatban ez általában nem érvényesült. Most fő szabály szerint is a pénzbeli kártérítés válik elsődlegessé. A bírói gyakorlat már az eltelt időben is figyelembe vette azt, hogy a kár bekövetkeztének időpontja és a kár megtérítésének időpontja között az életviszonyok, az ár- és értékviszonyok megváltozhattak. Ebben az esetben a bírói gyakorlat a kártérítés mértékét az ítélet hozatal időpontjában fennálló értékviszonyok alapul vételével határozta meg. A Ptk.-ban ez a

gyakorlat a tételes szabályozás szintjére került.

A felelősség egyes esetei közül jelentősebb változások történtek a más személy által okozott kárért való felelősség körében. Egyrészt a szabályok egységesítése történt meg. Így a munkáltató, illetve a jogi személy felelőssége került megállapításra a tag, illetve az alkalmazott károkozása esetén. Amennyiben azonban a tag vagy alkalmazott szándékosan okozta a kárt, úgy felelőssége a munkáltatóval vagy jogi személlyel egyetemleges. Gazdasági társaság vezető tisztségviselője szándékosságtól függetlenül a gazdasági társasággal egyetemlegesen felelős az e jogviszonyával összefüggésben elkövetett kár okozásért. Vezető tisztségviselővel szemben tehát a jogszabály szigorúbb mércét állít fel. Vonatkozik ez valamennyi jogi személy vezető tisztségviselőjére.

Régi igazság, hogy az ember az elmúláshoz kapcsolódó kérdések körében a legkonzervatívabb. Egy jogon kívül eső példát véve Mátyás király visegrádi palotáját az akkor újnak számító reneszánsz stílusban építette, de székesfehérvári halotti kápolnáját gótikus stílusban. Ez a konzervatív felfogás köszön vissza a Ptk. Hetedik könyvében, az öröklési szabályokat tartalmazó rendelkezéseiben is. Az új szakaszok száma csupán 22%, a változatlanoké 43%. A maradék 35% az, ami kisebb-nagyobb részben változik. A változás okait a várható élettartam növekedésében, egyéb demográfiai változásokban, illetve a magántulajdon megnövekedett szerepében, a hagyatékok értékében emelkedésében, összetételük megváltozásában kereshetjük.

Megváltozott az öröklési szabályok törvénykönyvi szerkezete, a végintézkedésen alapuló öröklési rendelkezések elhelyezése megelőzi a törvényes öröklés szabályozását. Ezzel az jut kifejezésre, hogy az öröklés rendjét elsődlegesen az örökhagyó végakarata határozza meg. Végintézkedés esetében a törvényes öröklés szabályai csak annyiban érvényesülhetnek, amennyiben a végintézkedés nem érinti az örökhagyó teljes hagyatékát. A hagyaték nem tévesztendő össze az örökhagyó teljes vagyonával, ugyanis nem tartoznak a hagyatékba a személyhez fűződő jogok (pl. becsület), a személyhez kapcsolódó jogok (pl. haszonélvezeti jog), közjogi viszonyok (pl. társadalom biztosítási juttatásokra vonatkozó igény). A végintézkedést úgy kell értelmezni, hogy ez az értelmezés érvényre juttassa az örökhagyó feltehető akaratát. Végintézkedés változatlanul csak személyesen tehető.

A végintézkedésen alapuló öröklés egyik fajtája az öröklési szerződés. Ez a korábbi szabályozással ellentétben kizárólag gondozás és nem csak eltartás fejében is köthető. A végrendelet fajtái továbbra is a közvégrendelet, az írásbeli magánvégrendelet és a szóbeli végrendelet, valamint a közös végrendelet. Közvégrendelet csak közjegyző előtt tehető. Az írásbeli magánvégrendelet pedig lehet saját kezűleg írt, más által írt, vagy közjegyzőnél letett végrendelet. A végrendeletet aki annak érvénytelensége vagy hatálytalansága miatt maga örökölne, megtámadhatja. Korábban a megtámadásra bármikor lehetőség volt. A Ptk. a megtámadási határidőt 5 évben határozza meg az öröklés megnyílásától számítottn.

A törvényes öröklés rendjét illetően a Ptk. felsorolja azokat a személyeket, akik törvényes örökösnek minősülnek. Változás, hogy a leszármazók mellett az özvegy is örökölheti a hagyaték állagát, azaz a hagyatékban található dolgok tulajdonát. Korábban a túlélő házastárs törvényes öröklés jogcímén csak leszármazók hiányában örökölhetett, egyébként pedig özvegyi haszonélvezeti jogot kapott. Ez gépkocsi, készpénz és hasonlóknak esetén méltánytalan volt a törvényes örökösökre, mert ezen hagyatéki vagyon hasznából éveken keresztül nem részesülhettek. Ugyanakkor méltányolható szempont az is, hogy házastársának halála után is maradjon az özvegy megszokott lakókörnyezetében. Az érdekek ezen ütközését a Ptk. akként kívánja feloldani, hogy holtig tartó haszonélvezeti jogot biztosít a túlélő házastárs számára az örökhagyóval közösen lakott lakáson, a hozzátartozó berendezési és felszerelési tárgyakon. Ha ezen felül is van hagyatéki vagyon, abból az özvegy annyit örököl, amennyit egy gyermek örökölne. Fenntartja a Ptk. a törvényes öröklés egy sajátos eseteként az ági öröklést. Ági vagyonnak tekintendő az örökhagyóra

valamelyik felmenőjétől öröklés vagy ajándék útján hárult vagyontárgy, illetve testvérétől vagy a testvér leszármazójától örökölt vagy ajándékba hagyott vagyontárgy, feltéve, hogy ezen vagyontárgy a testvér vagyonában is ági vagyonnak minősült. Az öröklési jog korábbi rendelkezései szerint ismeretes köteles rész a hagyatékból történt részesedés minimumát jelenti. A köteles rész mértéke megváltozott, korábban a törvényes örökrész fele volt, ezt a Ptk. a törvényes örökrész 1/3-ára szállította le.

A Ptk. hatályba lépéséről és az átmeneti rendelkezésekről a 2013. évi CLXXVII. törvény (Ptké.) rendelkezik. Ez fő szabályként azt tartalmazza, hogy a Ptk.-t a hatályba lépését követően keletkezett tényekre, jogviszonyokra, megtett jognyilatkozatra vonatkozóan kell alkalmazni. Ebből tudhatjuk meg tehát, hogy a Ptk. rendelkezéseit mikortól és mely anyagi jogviszonyokra kell alkalmazni. A fő szabály alóli kivételek ismertetése meghaladja ezen írás kereteit. Egyetlen kivételes szabályra kell csupán felhívni a figyelmet, miszerint ha egy szerződést 2014. március 15. előtt kötöttek, a feleknek lehetőségük van egyező akarattal megállapodni arról, hogy ezen szerződést teljes egészében az új Ptk. hatálya alá helyezik. Arra azonban nincs lehetőség, hogy a szerződésnek csak bizonyos részeire kívánják alkalmazni a Ptk. szabályait.

A puding próbája az evés. A Ptk. hatályba lépése óta eltelt néhány napban még éppen, hogy kezünkbe vettük a kiskanalat. Csak remélhetjük, hogy az új kódex alkalmazása zökkenőmentes lesz. Az azonban mindenképpen megállapítható, hogy a Ptk. a mai magyar jogtudomány legkiválóbbjainak és a jeles gyakorló jogászoknak olyan alkotása, amelyre mindnyájan méltán lehetünk büszkéek.

/Dr. Fekete Orsolya, törvényszéki bíró (Veszprémi Törvényszék)/